

Міжнародний гуманітарний університет
Факультет кібербезпеки, програмної інженерії та комп'ютерних наук
Кафедра комп'ютерних наук

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Теорія інформації та кодування

Галузь знань	<u>12 Інформаційні технології</u>
Спеціальність	<u>125 Кібербезпека та захист інформації</u>
Назва освітньої програми	<u>Кібербезпека</u>
Рівень вищої освіти	<u>перший (бакалаврський) рівень</u>

Розробники і викладачі	Контактний тел.	E-mail
доцент кафедри комп'ютерних наук, кандидат технічних наук Розенвассер Денис Михайлович	+38067-485-21-09	denysrozenvasser@gmail.com

1. АНОТАЦІЯ ДО КУРСУ

У сучасному світі, де інформація є одним з найважливіших ресурсів, теорія інформації та кодування є невід'ємною частиною багатьох галузей науки і техніки. Актуальність теорії інформації та кодування обумовлена тим, що вона лежить в основі багатьох сучасних технологій. Теорія інформації та кодування лежить в основі таких технологій, як електронні комунікації, цифрове телебачення, мобільний зв'язок, комп'ютерні мережі та Інтернет. Предметом вивчення навчальної дисципліни є основні принципи зберігання інформації й передачі інформаційних повідомлень по каналах зв'язку, процеси в системах зберігання й передавання інформації, методи забезпечення характеристик достовірності та швидкості в системах передавання інформації. Теорія інформації та кодування використовується для розробки нових алгоритмів стиснення даних, які дозволяють зменшити розмір файлів без втрати якості та методів виявлення та виправлення помилок, які дозволяють відновити пошкоджену інформацію.

Мета викладання дисципліни – ознайомити здобувачів з базовими поняттями теорії інформації й кодування та основними принципами зберігання інформації й передавання інформаційних повідомлень по каналах зв'язку, а саме математичним описом повідомлень, сигналів і завад, розрахунками інформаційних характеристик джерел повідомлень та каналів зв'язку, методами ефективного кодування повідомлень, методами формування (модуляцією) сигналів електрозв'язку, теорією завадостійкості приймання сигналів електрозв'язку, методами завадостійкого кодування.

ПЕРЕКВІЗИТИ. Передумовами є знання з вищої математики (ОК 5), теорії ймовірностей та математичної статистики (ОК 6) та дискретної математики (ОК 9).

ПОСТРЕКВІЗИТИ. Знання з теорії інформації та методів кодування є важливими при вивченні «Криптографії та криптоаналізу» (ОК 23), «Захисту інформації в інфокомунікаційних системах та мережах» (ОК 12), «Цифрової обробки сигналів» (ОК 17), «Систем технічного захисту інформації» (ОК 31) та «Безпеки бездротових мереж Інтернету речей (IoT)» (ОК 27).

2. ОЧІКУВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКІ ПЛАНУЄТЬСЯ СФОРМУВАТИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У процесі реалізації програми дисципліни «Теорія інформації та кодування» формуються наступні компетентності із передбачених освітньою програмою:

Інтегральна компетентність

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі кібербезпеки та захисту інформації.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

СК 2. Здатність використовувати інформаційні технології, сучасні методи і моделі кібербезпеки та системи захисту інформації

СК 3. Здатність забезпечувати неперервність бізнес-процесів згідно встановленої політики кібербезпеки та захисту інформації.

Навчальна дисципліна «Теорія інформації та кодування» забезпечує досягнення програмних результатів навчання (РН), передбачених освітньою програмою:

РН 4. Організувати власну професійну діяльність, обирати і використовувати оптимальні методи та способи розв'язання складних спеціалізованих задач і практичних проблем у професійній діяльності, оцінювати їхню ефективність

РН 7. Застосовувати й адаптувати теорії інформації та кодування, математичної статистики, чисел, криптографії та стеганографії, оброблення і передачі сигналів тощо, принципи, методи, поняття кібербезпеки та захисту інформації у навчанні та професійній діяльності

РН 8. Застосовувати знання и розуміння математики та фізики в професійній діяльності, формалізувати задачі предметної галузі кібербезпеки та захисту інформації, формулювати їх математичну постановку та обирати раціональний метод вирішення.

3. ОБСЯГ ТА ОЗНАКИ КУРСУ

Загалом		Вид заняття (денна / заочна форма навчання)				Ознаки курсу		
ЄКТС	годин	Лекційні заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Курс, (рік навчання)	Семестр	Обов'язкова / вибіркова
4	120	26/6	26/4	0/0	68/110	2	3	Обов'язкова

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Усього	Денна форма				Заочна форма				
		у тому числі				Усього	у тому числі			
		Лекц.	Прак.	Лаб.	Сам. роб.		Лекц.	Прак.	Лаб.	Сам. роб.
Тема 1. Вступ – Сучасні системи збереження та передавання інформації	8	2	2		4	12	2			10
Тема 2. Інформаційні характеристики джерел дискретних повідомлень	12	2	2		8	12		2		10
Тема 3. Методи ефективного кодування джерел дискретних повідомлень	16	4	4		8	12	2			10
Тема 4. Інформаційні характеристики джерел неперервних повідомлень та методи кодування джерел	12	2	2		8	15				15
Тема 5. Інформаційні характеристики каналів зв'язку	12	2	2		8	15				15
Тема 6. Передавання інформації каналами зв'язку з завадами	14	4	2		8	10				10
Тема 7. Блокові коректувальні коди	16	4	4		8	12		2		10
Тема 8. Згорткові коректувальні коди	16	4	4		8	15				15
Тема 9. Ефективність систем передавання	14	2	4		8	17	2			15
Всього	120	26	26	0	68	120	6	4	0	110
Підсумковий контроль: залік										

5. ТЕХНІЧНЕ Й ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ / ОБЛАДНАННЯ

Здобувачі отримують теми та питання курсу, основну і додаткову літературу, рекомендації, завдання та оцінки за їх виконання як традиційним шляхом, так і з використанням університетської платформи он-лайн навчання на базі Moodle (Google class). Окрім того, практичні навички під час виконання лабораторних робіт та виконання індивідуальних завдань, здобувачі отримують, користуючись університетськими комп'ютерними класами та бібліотекою.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

До самостійної роботи здобувачів щодо вивчення дисципліни «Теорія інформації та кодування» включаються:

1. Знайомство з науковою та навчальною літературою відповідно зазначених у програмі тем.
2. Опрацювання лекційного матеріалу.
3. Підготовка до практичних занять.
4. Консультації з викладачем протягом семестру.
5. Самостійне опрацювання окремих питань навчальної дисципліни.
6. Підготовка до підсумкового контролю.

Тематика та питання до самостійної підготовки та індивідуальних завдань

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Тема 1. Вступ – Сучасні системи збереження та передавання інформації. Інформація, повідомлення, сигнал. Класифікація повідомлень. Узагальнена структурна схема системи збереження/передавання інформації. Кодування та декодування повідомлень. Канали зв'язку та їх використання для створення комп'ютерних мереж.	4	10
2	Тема 2. Комп'ютерне моделювання. Кількісна міра інформації. Моделі джерел дискретних повідомлень Ентропія джерел дискретних повідомлень. Надмірність та продуктивність джерела.	8	10
3	Тема 3. Методи ефективного кодування джерел дискретних повідомлень. Рівномірні (примітивні) коди для дискретних повідомлень. Методи ефективного кодування джерел дискретних повідомлень. Префіксні нерівномірні коди, Теорема Шеннона про кодування джерела без пам'яті. Нерівність Крафта. Приклади статистичних префіксних кодів: код Шеннона-Фано, код Хаффмана. Теорема Шеннона про кодування джерела з пам'яттю. Словникові методи кодування. Алгоритми з ковзним словником (LZ77, LZSS). Алгоритми з додатковим словником фраз (LZ78, LZW).	8	10
4	Тема 4. Інформаційні характеристики джерел неперервних повідомлень та методи	8	15

	<p>кодування джерел. Моделі джерел неперервних повідомлень. Інформаційні характеристики джерел неперервних повідомлень: епсилон-ентропія, продуктивність, надмірність. Аналого-цифрове та цифро-аналогове перетворення. Кодування аналогових сигналів з рівномірним та нерівномірним квантуванням, кодування з лінійним передбаченням. Методи стиснення зображень. Стиснення без втрат і із втратами. Алгоритми JPEG та MPEG-х.</p>		
5	<p>Тема 5. Інформаційні характеристики каналів зв'язку. Моделі каналів зв'язку. Взаємна інформація. Швидкість передавання інформації каналом зв'язку. Пропускна здатність каналу зв'язку. Формула Шеннона для пропускної здатності неперервного каналу з шумами. Теорема Шеннона для каналу з завадами.</p>	8	15
6	<p>Тема 6. Передавання інформації каналами зв'язку з завадами. Загальна характеристика сигналів цифрових видів модуляції, ширина спектра сигналів. Критерій оптимальної демодуляції сигналів. Алгоритми оптимальної демодуляція сигналів цифрових видів модуляції в каналі з АБГШ. потенційна завадостійкість сигналів цифрових видів модуляції. Порівняння завадостійкості сигналів різних видів цифрової модуляції. Приймання неоптимальними демодуляторами, енергетичні втрати демодуляції.</p>	8	10
7	<p>Тема 7. Блокові коректувальні коди. Основні параметри блокових коректувальних кодів. Загальний принцип декодування з виявленням та виправленням помилок. Завадостійкість декодування блокових кодів у каналі без пам'яті. Алгоритми кодування і декодування систематичних кодів: коди Хеммінга, циклічні коди. Кодові границі.</p>	8	10
8	<p>Тема 8. Згорткові коректувальні коди. Основні параметри згорткових кодів. Загальна характеристика алгоритмів декодування. Алгоритм Вітербі. Завадостійкість декодування згорткових кодів Перспективні методи завадостійкого кодування.</p>	8	15
9	<p>Тема 9. Ефективність систем передавання. Основні ресурси системи передавання інформації. Коефіцієнти ефективності. Смуга частот модульованого сигналу при використанні коректувальних кодів. Енергетичний вигреш кодування коректувальних кодів. Вплив стиснення повідомлень на ефективність систем передавання.</p>	8	15
	Всього	68	110

7. ВИДИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Види контролю	Складові оцінювання	
	Для екзамену	Для заліку
поточний контроль , який здійснюється у ході: проведення практичних (лабораторних) занять, виконання самостійної роботи, індивідуальних завдань, дослідна робота здобувача тощо.	50%	100%
підсумковий контроль	50%	

Методи діагностики знань (контролю)	фронтальне опитування; наукова доповідь, реферати, усне повідомлення, індивідуальне опитування; розв'язання практичних завдань, залік.
--	--

8. ОЦІНЮВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРДВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ У МІЖНАРОДНОМУ ГУМАНІТАРНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ (поточний контроль, підсумковий контроль, загальний результат оцінювання) ЗАЛІК

<i>Поточний контроль</i>			
Види роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальний відсоток оцінювання
Систематичність і активність роботи на практичних (лабораторних) заняттях			
1.1. Підготовка до практичних (лабораторних) занять	Відповідно до робочої програми та розкладу занять	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час практичних (лабораторних) занять	60
Виконання завдань для самостійного опрацювання			
1.2. Індивідуальне тестування, завдання, підготовка реферату (есе) за заданою тематикою	Відповідно до робочої програми та розкладу занять	Розгляд відповідного матеріалу під час аудиторних занять або ІКР ¹ , перевірка конспектів навчальних текстів тощо	20

¹ Індивідуально-консультативна робота викладача зі здобувачами

Виконання індивідуальних завдань, дослідна робота здобувача			
1.3. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	Відповідно до робочої програми та розкладу занять	Обговорення результатів проведеної роботи під час аудиторних занять, наукових конференцій та круглих столів.	20
Разом балів за поточний контроль			100
<i>Загальний результат оцінювання</i>			100

Поточний контроль знань здобувачів освіти при формі контролю **залік** (максимум 100 балів) оцінюється за шкалою («2», «3», «4», «5»), з обов'язковим переведенням балів за кожний вид роботи таким чином:

- за підготовку до аудиторних занять (максимум 60 балів) здобувачу освіти необхідно мати не менше 1/2 оцінок від загальної кількості практичних (лабораторних) занять, для переведу балів за підготовку до аудиторних занять середньоарифметична оцінка множиться на коефіцієнт 12;
- за виконання завдань для самостійного опрацювання (тестування, завдання, підготовка реферату (есе) за заданою тематикою) (максимум 20 балів) здобувачу освіти необхідно мати не менше 1/2 оцінок від загальної кількості програмного матеріалу, що виноситься на самостійне вивчення, для переведу зазначених балів середньоарифметична оцінка множиться на коефіцієнт 4;
- за інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовку наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо (максимум 20- балів) здобувачу освіти необхідно мати не менше 1/2 оцінок від загальної кількості інших видів індивідуальних завдань, для переведу балів за підготовку до аудиторних занять середньоарифметична оцінка множиться на коефіцієнт 4.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗА ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ

- «2»- виставляється за неправильну відповідь (письмову роботу), яка не відповідає змісту теми та свідчить про нерозуміння її основних положень;
- «3» -виставляється за відповідь (письмову роботу), яка відповідає змісту теми, але є неповною і неточною у визначенні понять, свідчить про неповне розуміння основних положень навчального матеріалу, свідчить про те, що знання студента мають фрагментарний, поверховий характер;
- «4» - оцінюється правильна і обґрунтована відповідь (письмова робота), з якої видно, що студент знає й розуміє теоретичний матеріал в обсязі навчальної теми, володіє необхідними навичками, не допускає суттєвих помилок.
- «5» - оцінюється повна, правильна, ґрунтовна відповідь (письмова робота) на запитання теми, що передбачає логічність і послідовність викладу матеріалу, володіння термінологією, показує вміння повно й глибоко використовувати теоретичні знання в практичній площині.

9. КРИТЕРІЇ ЗАГАЛЬНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ (для екзамену / заліку)

Рівень знань оцінюється:

- «відмінно» / «зараховано» А - від 90 до 100 балів. Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;
- «добре» / «зараховано» В - від 82 до 89 балів. Студент володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;
- «добре» / «зараховано» С - від 74 до 81 балів. Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, реферату та активність у науково-дослідній роботі;
- «задовільно» / «зараховано» D - від 64 до 73 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, рефератів (есе);
- «задовільно» / «зараховано» E - від 60 до 63 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.
- «незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» Fx – від 35 до 59 балів. Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.
- «незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни» / «не зараховано» F – від 0 до 34 балів. Студент не володіє навчальним матеріалом.

ТАБЛИЦЯ ВІДПОВІДНОСТІ ЗАГАЛЬНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗА РІЗНИМИ ШКАЛАМИ

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100	A	Відмінно	Зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C	Задовільно	
64-73	D		
60-63	E		
35-59	Fx	Незадовільно	Не зараховано
1-34	F		

10. ДОТРИМАННЯ ВИМОГ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Викладання та засвоєння навчальної дисципліни передбачає неухильне дотримання вимог академічної доброчесності, яка регулюється Законом України “Про освіту” (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст.2004), «Методичними рекомендаціями для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності» (Лист МОН № 1/9-650 від 23.10.18 року), іншими нормативними документами. Зокрема, основні засади дотримання академічної доброчесності визначено у «Положенні про академічну доброчесність у Міжнародному гуманітарному університеті», «Кодексі академічної доброчесності Міжнародного гуманітарного університету» та «Інструкції щодо процедури технічної перевірки на наявність текстових запозичень (академічного плагіату)», затвердженої наказом МГУ від 03.05.2024 р., № 708а.

Відповідно до ст.42 Закону України “Про освіту” академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Дотримання академічної доброчесності передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Теорія інформації та кодування: Навчальний посібник для підготовки до практичних занять / Уклад. Гайдур Г.І, Бондаренко З.З. – К.: ДУІКТ, 2024 – 43 с.
2. Стеклов В. К., Беркман Л. Н. Теорія електричного зв'язку. К.: Техніка, 2006. 552 с.
3. Іващенко П.В. Основи теорії інформації: навч. посіб. Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2015. 56 с.
4. Банкет В. Л., Іващенко П.В., Іщенко М.О. Завдостійке кодування в телекомунікаційних системах: навч. посіб. з вивчення модуля 4 дисципліни ТЕЗ. Одеса: ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2011. 100 с.
5. Іващенко П.В., Перекрестов І.С., Розенвассер Д.М. Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з дисциплін «Теорія зв'язку», «Інформаційні радіосистеми» і «Теорія інформації». Частина 1, 2. Одеса: ОНАЗ ім. О.С. Попова, 2013. 160 с.
6. Жураковський Ю. П. Теорія інформації та кодування : підручник Ю. П. Жураковський, В. П. Полторак. К. : Вища школа, 2001. 255 с.

Допоміжна

1. Подлевський Б.М., Рикалюк Р.Є Теорія інформації, Львів, ЛНУ імені Івана Франка, 2016, 339 с.

2. Тулякова Н. О. Теорія інформації: Навчальний посібник. Суми: Видво СумДУ, 2008. 212 с.
3. Жураковський Ю. П., Гніліцький В. В. Теорія інформації та кодування в задачах: Навчальний посібник. Житомир: ЖІТІ, 2002. 230 с
4. **Larysa Yona**, Volodymyr Pedyash, Denys Rozenvasser, Anna Mazur, Yulia Bairamova. Estimation of the repeater span length of OTH transmission system with QAM modulation Applied Innovations in Information and Communication Technology - Progressive Techniques and Modern Trends in Information and Communication Technology. A Springer book series Lecture Notes in Networks and Systems, 2025, С.431-443. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-89296-7_22
- 5.